

บทที่ 4

ผลการวิจัย

งานวิจัยเรื่อง การประเมินชุมชนพหุวัฒนธรรมให้เข้มแข็งด้วยมิติเทคโนโลยีเชิงสร้างสรรค์ และการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในจังหวัดแม่ฮ่องสอน เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ (exploratory research) และเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมของชุมชน (participatory action research) เพื่อหาแนวทางและรูปแบบชุมชนต้นแบบในการพึ่งตนเอง ด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก การเข้าร่วมและสังเกตกิจกรรมภายในชุมชนครอบคลุมใน 7 ประเด็น ดังนี้

- 4.1 รูปแบบการชุดค้นศักยภาพชุมชนและการสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชน
- 4.2 กระบวนการขับเคลื่อนด้านพลังประชาสังคม
- 4.3 กระบวนการขับเคลื่อนด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนด้วยนวัตกรรมเชิงสร้างสรรค์
- 4.4 กระบวนการขับเคลื่อนด้านการสร้างระบบฐานข้อมูลการท่องเที่ยวชุมชนและโฮมสเตย์
- 4.5 กระบวนการขับเคลื่อนด้านอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ไทใหญ่
- 4.6 กระบวนการขับเคลื่อนด้านการสร้างเครือข่ายชุมชนท่องเที่ยวเชื่อมโยงสู่การท่องเที่ยวโดยชุมชน
- 4.7 ข้อเสนอแนะเพื่อการพัฒนาชุมชนท่องเที่ยวให้มีความเข้มแข็งและยั่งยืน

4.1 รูปแบบการชุดค้นศักยภาพชุมชนและการสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชน

ผู้วิจัยได้จัดเวทีสนทนากลุ่มย่อยและสัมภาษณ์เชิงลึกกลุ่มผู้รู้ ผู้เชี่ยวชาญ ประชาชนชาวบ้าน ผู้นำชุมชน ผู้ประกอบการ และผู้มีส่วนได้เสียทั้ง 15 ชุมชน ในประเด็นรูปแบบการชุดค้นศักยภาพชุมชนและการสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยการวิเคราะห์ปัจจัย 3 ด้าน คือ 1) ด้านสภาพแวดล้อมภายใน ด้วยตัวแปร 8 ด้าน 2) ด้านสภาพแวดล้อมภายนอก ด้วยตัวแปร 5 ด้าน และ 3) ด้านสิ่งแวดล้อมภายนอกดำเนินการ ด้วยตัวแปร 3 ด้าน สรุปประเด็นได้ดังนี้

1) ด้านสภาพแวดล้อมภายใน

(1) ด้านการบริหารจัดการ ชุมชนยังขาดการบริหารจัดการชุมชนที่มีความชัดเจน ทั้งในด้านการแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบ การทำงานแบบซ้ำซ้อนบางคนมีหน้าที่ในคณะกรรมการเกือบทุกชุด การขาดการบูรณาการการทำงานร่วมกันอย่างเป็นระบบ การวางตัวบุคคลไม่ถูกกับงาน การขาดความชำนาญในเรื่องที่รับผิดชอบ

(2) กลยุทธ์การตลาด ชุมชนยังเน้นรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนแบบเดิม คือ รอให้นักท่องเที่ยวเข้าไปท่องเที่ยวเอง ไม่ได้ใช้สื่อและวิธีการเข้าหานักท่องเที่ยวที่หลากหลาย เช่น

การทำคลิปประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยว การออกบูธ หรือการทำโบว์ลาร์แจกจ่าย เป็นต้น ส่วนวิธีการซื้อขายแลกเปลี่ยนสินค้าและบริการก็ทำตามแบบเดิม ๆ คือ ซื้อมา ขายไป หรือวางขายสินค้าและบริการตามบูธแสดงสินค้าเวลาหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนให้ไปออกบูธ หรือวางจำหน่ายตามหน้าบ้านของตนเองเป็นหลัก ไม่ได้อบรมด้านกลยุทธ์ทางการตลาดที่หลากหลายและทันสมัย ไม่มีระบบการตลาดออนไลน์ ขาดทักษะด้านกลยุทธ์ทางการตลาด/การตลาดดิจิทัล

(3) ด้านกลยุทธ์การเงิน ชุมชนมีการรวมกลุ่มก่อตั้งกลุ่มอาชีพ กลุ่มวิสาหกิจชุมชน กลุ่มผู้ผลิตและจำหน่ายผลิตภัณฑ์ชุมชน กลุ่มบริการด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชน แต่เป็นการก่อตั้งที่ไม่มีการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง ไม่มีการสร้างเครือข่ายพันธมิตร ไม่ขยายผลไปยังภาครัฐและเอกชน ที่ชัดเจน มีการผลิตสินค้าและบริการตามความต้องการและตามความเคยชินเป็นหลัก โดยไม่ได้มุ่งหาลูกค้าเพิ่มเติม ทำให้การไหลเวียนเงินทุนค่อนข้างน้อย ขาดการอบรมด้านกลยุทธ์ทางการเงิน เน้นรองบประมาณสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐเป็นหลัก

(4) ด้านกลยุทธ์ด้านการปฏิบัติการ ชุมชนยังขาดการจัดทำแผนปฏิบัติการชุมชน แผนธุรกิจชุมชน และแผนส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนที่สามารถปฏิบัติได้อย่างชัดเจน เป็นรูปธรรม และขาดผู้รับผิดชอบหลักในแต่ละด้าน ส่วนมากผู้นำชุมชนจะรับผิดชอบคนเดียวเกือบทุกกลุ่ม ซึ่งทำให้การขับเคลื่อนแผนปฏิบัติการเป็นไปอย่างล่าช้าและขาดประสิทธิภาพเท่าที่ควร

(5) ด้านกลยุทธ์ด้านการบริหารทรัพยากรมนุษย์ ชุมชนมีปราชญ์ชาวบ้านและผู้เชี่ยวชาญในด้านต่าง ๆ ซึ่งเป็นผู้ทรงภูมิความรู้ คุรุภูมิปัญญาด้านต่าง ๆ ที่หลากหลาย มีความสามารถในสาขาอาชีพต่าง ๆ เป็นอย่างดี และได้รับการยอมรับจากผู้คนโดยทั่วไป แต่ยังขาดการจัดการชุดข้อมูลฐานภูมิปัญญาชาวบ้านในด้านต่าง ๆ อย่างชัดเจน หากสามารถจัดทำเป็นศูนย์การเรียนรู้ในแต่ละด้าน และมีปราชญ์ชาวบ้านซึ่งเป็นคุรุภูมิปัญญาคอยถ่ายทอด สืบสานผ่านกลุ่มเยาวชน จะทำให้ภูมิปัญญาด้านต่าง ๆ ภายในชุมชนดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงแข็งแรง ส่วนการบริหารทรัพยากรบุคคลในการจัดการชุมชนด้านอื่น ๆ ค่อนข้างมีประสิทธิภาพ และได้รับการยอมรับจากสมาชิกในชุมชนเป็นอย่างดี

(6) ด้านสภาวะแวดล้อมธรรมชาติ/ความสมบูรณ์ของชุมชน ชุมชนมีถิ่นฐานที่อยู่อาศัยบนภูเขาหรือติดกับป่า มีสภาพป่าอุดมสมบูรณ์ มีแม่น้ำลำธารไหลผ่าน อาหารการกินสมบูรณ์ ชุมชนมีความเป็นอยู่อย่างเรียบง่าย อากาศดี ปกครองกันด้วยระบบประชาธิปไตยที่เน้นความสามัคคี และเคารพเชื่อฟังผู้อาวุโสและผู้นำในหมู่บ้านเป็นหลัก แต่ยังขาดการจัดทำแผนปฏิบัติการด้านการรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่เป็นรูปธรรม

(7) ด้านสถานที่ท่องเที่ยวของชุมชน ชุมชนมีแหล่งท่องเที่ยวที่หลากหลาย สวยงาม มีจุดเด่นเป็นอัตลักษณ์เฉพาะ ไม่ว่าจะเป็นสะพานไขกู่ไสบ้านแพมบก น้ำตกแพมบก อ่าเอยปาย ถ้ำลอดบ้านถ้ำลอด อ่าเอยปางมะผ้า แหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรสวนกระเทียมเกษตรอินทรีย์บ้าน

นาปลาจาก พระธาตุดอยกองมู ศูนย์การเรียนรู้วัฒนธรรมไทใหญ่วัดปางหมูและบ้านป่าปู พระธาตุวัดปางหมู อำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน วัดไทใหญ่บ้านเมืองปอนทุ่งดอกบัวตอง และน้ำตกหัวแม่สุริน อำเภอขุนยวม แหล่งท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติถ้ำแก้วโกมล วิถีชีวิตชาวละว้าบ้านละอูบและชาวปะกาเกญอ บ้านห้วยห้อม และศูนย์การเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงบ้านดง อำเภอแม่ลาน้อย นอกจากนี้ยังมีแหล่งท่องเที่ยวใกล้เคียงที่น่าสนใจอีกเป็นจำนวนมาก ซึ่งยังขาดการเชื่อมประสานระหว่างหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคมที่ชัดเจน อีกทั้งสถานที่ท่องเที่ยวต่าง ๆ ส่วนมากอยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติ ซึ่งทำให้เกิดปัญหาในการบริหารจัดการระหว่างหน่วยงานภาครัฐที่ดูแลรับผิดชอบกับชุมชนในพื้นที่

(8) ด้านประเพณี/ภูมิปัญญาพื้นบ้าน ชุมชนเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีวิถีชีวิต อัตลักษณ์รูปแบบการดำเนินชีวิต ประเพณีวัฒนธรรม การละเล่น การแต่งกาย และพิธีกรรมที่โดดเด่นเฉพาะ ไม่ว่าจะเป็นประเพณีเกี่ยวกับความเชื่อดั้งเดิม เช่น ประเพณีไหว้ผีเจ้าเมือง ผีบรรพบุรุษ พิธีปอยตันธิ เป็นต้น ซึ่งยังไม่มีมีการรวบรวมฐานข้อมูลองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในรูปของศูนย์การเรียนรู้ด้านอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ที่เป็นรูปธรรมอย่างชัดเจน ส่วนมากจะเน้นการสืบทอดผ่านระบบครอบครัว/เครือญาติมากกว่าการสอนให้กับกลุ่มเยาวชน/สถานศึกษา/ผู้คนที่สนใจโดยทั่วไป

2) ด้านสภาพแวดล้อมภายนอก

(1) ด้านเศรษฐกิจ ชุมชนเป็นเกษตรกร ทำอาชีพเกษตรกรรม ทำนา ทำสวน ปลูกข้าว กระเทียม กะหล่ำ ถั่วลายเสือ ถั่วเหลือง และงา เป็นหลัก แหล่งรายได้จะมาจากพืชผลทางการเกษตร ซึ่งไม่มีความแน่นอนในแต่ละปี ขึ้นอยู่กับว่าราคาพืชผลทางการเกษตรจะราคาขึ้นหรือราคาคง ซึ่งถือเป็นปัญหาสำคัญระดับชาติ

(2) ด้านเทคโนโลยี ทุกชุมชนทำงานด้านการเกษตรแบบยังชีพตามแบบบรรพบุรุษ และผลิตผลิตผลด้านการเกษตรเพื่อซื้อขายแลกเปลี่ยนด้วยกำลังคนเป็นหลัก ยังขาดเทคโนโลยีและนวัตกรรมด้านการเกษตรที่จะช่วยในการผลิตสินค้าและผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ ให้มีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้น

(3) ด้านกฎหมาย/การเมือง ชุมชนปกครองรูปแบบประชาธิปไตย มีผู้นำชุมชนแบบเป็นทางการ มีการเลือกตั้งผู้ใหญ่บ้าน และผู้ใหญ่บ้านจะแต่งตั้งผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ตามรูปแบบการปกครองที่ส่วนกลางกำหนด และมีผู้นำด้านต่าง ๆ เช่น ผู้นำสตรี ผู้นำเยาวชน เป็นต้น มีสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลประจำหมู่บ้าน นอกจากผู้นำแบบเป็นทางการแล้ว ทุกชุมชนยังมีผู้นำแบบไม่เป็นทางการ คือ พระสงฆ์ ผู้นำทางจิตวิญญาณ ผู้นำอาวุโส หรือปราชญ์ชาวบ้านที่สมาชิกในชุมชนให้ความเคารพนับถือและเชื่อฟังอีกด้วย ในด้านกฎหมายจะมีปัญหาอยู่บ้างกรณีที่ชุมชนและแหล่งท่องเที่ยวตั้งอยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติหรือเขตป่าสงวนแห่งชาติ ทำให้ชุมชนกับหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องเกิดความไม่เข้าใจในบางพื้นที่

(4) โครงสร้างพื้นฐาน ทุกชุมชนมีระบบการคมนาคมขนส่งที่ดี มีถนนลาดยาง ระบบไฟฟ้า ประปา พลังงาน และการติดต่อสื่อสารที่ค่อนข้างดี มีเพียงบางพื้นที่ที่ระบบสัญญาณโทรศัพท์และอินเทอร์เน็ตใช้ไม่ได้ แต่ก็ได้รับการติดตั้งอินเทอร์เน็ตประชารัฐจากหน่วยงานภาครัฐเพื่อให้การติดต่อสื่อสารสะดวกสบายมากขึ้น ชุมชนสามารถต้อนรับนักท่องเที่ยวและแขกที่เข้ามาเยี่ยมเยือนได้เป็นอย่างดี

(5) ด้านสังคม/วัฒนธรรม ชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์มีวิถีชีวิตเรียบง่าย มีอัตลักษณ์โดดเด่นเฉพาะ มีความเอื้อเฟื้อเกื้อกูล เป็นมิตร รักสงบ มีจิตอาสา จิตสาธารณะ เข้าวัด ทำบุญ และมีประเพณี วัฒนธรรมที่งดงามทั้งแบบผีที่เป็นความเชื่อดั้งเดิมและแบบศาสนาที่ได้รับมาในภายหลังและปรับเปลี่ยนให้ชนผสมกลมกลืนกันได้เป็นอย่างดี มีน้ำใจไมตรีและต้อนรับทุกคนที่เข้ามาในชุมชนเป็นอย่างดี

3) สิ่งแวดล้อมภายนอกการดำเนินงาน

(1) หน่วยงานภาครัฐในพื้นที่จังหวัดแม่ฮ่องสอนทุกหน่วยงานพยายามเข้ามาช่วยเหลือสนับสนุนกิจกรรมด้านต่าง ๆ ของชุมชนทั้ง 15 ชุมชนในพื้นที่วิจัยอย่างต่อเนื่อง ไม่ว่าจะเป็นด้านผลิตภัณฑ์ชุมชน/ผลิตภัณฑ์ OTOP ด้านวิสาหกิจชุมชน ด้านเกษตรปลอดภัย/เกษตรอินทรีย์ ด้านบทบาทสตรี ด้านการปกครองท้องถิ่น ด้านการจัดการชุมชน ด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชน แต่เป็นไปในลักษณะที่ต่างคนต่างทำ ยังขาดการบูรณาการเชื่อมโยงกันทุกภาคส่วน เพื่อให้ทุกภารกิจสามารถขับเคลื่อนไปด้วยกันอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน

(2) ภาคเอกชน/องค์การพัฒนาเอกชนในพื้นที่ ในบางชุมชนมีภาคเอกชนเข้ามาร่วมขับเคลื่อนในหลายด้าน เช่น ด้านการท่องเที่ยว ด้านการเกษตร ด้านผลิตภัณฑ์ชุมชน และด้านวิสาหกิจชุมชน เป็นต้น แต่ยังขาดการสนับสนุนอย่างต่อเนื่อง และไม่มีการประสานงานกับภาครัฐที่เกี่ยวข้องเพื่อให้การขับเคลื่อนชุมชนเกิดเอกภาพและมีประสิทธิภาพที่เป็นรูปธรรม

(3) คู่แข่งขัน ในด้านผลิตภัณฑ์การเกษตร/ผลิตภัณฑ์ชุมชน ทุกชุมชนถือเป็นพันธมิตรมากกว่าคู่แข่งกัน เพราะในการผลิตสินค้าทุกชนิด โดยเฉพาะผลผลิตทางการเกษตร ต้องพึ่งพาอาศัยกันเพื่อต่อรองราคากับพ่อค้าคนกลางที่เข้ามาซื้อผลิตภัณฑ์และสินค้าต่าง ๆ ส่วนด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชน แต่ละชุมชนต่างหาลูกค้ากันเอง อาจเกิดการได้เปรียบเสียเปรียบอยู่บ้าง แต่ไม่แตกต่างกันมากนัก

ผลจากการวิเคราะห์ศักยภาพชุมชน เพื่อการดำรงรักษาอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ให้มีความโดดเด่นเฉพาะ ด้วยกระบวนการสัมภาษณ์กลุ่มผู้รู้ ผู้เชี่ยวชาญ ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้นำชุมชน คณะกรรมการหมู่บ้าน และผู้มีส่วนได้เสีย มีข้อเสนอแนะดังนี้

- 1) ชุมชนควรร่วมกันรักษารูปแบบวิถีวัฒนธรรม ประเพณี และพิธีกรรมตามความเชื่อ เช่น ประเพณี 12 เดือน (หย่าสี่สิบสอง) เป็นต้น และประเพณีอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องให้ดำรงอยู่ด้วยการรักษา สืบสาน และถ่ายทอดผ่านรุ่นสู่รุ่น
- 2) ควรจัดหลักสูตรท้องถิ่นด้านอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ในโรงเรียนประจำหมู่บ้าน
- 3) ควรอบรมเยาวชนให้รับรู้และเรียนรู้ถึงวัฒนธรรม ประเพณี และรูปแบบพิธีกรรมต่าง ๆ ที่เป็นอัตลักษณ์เฉพาะกลุ่ม
- 4) ควรนำเสนออัตลักษณ์ชาติพันธุ์ทั้งในระดับจังหวัด ระดับชาติ และระดับนานาชาติ
- 5) ควรเผยแพร่องค์ความรู้ภูมิปัญญาชาวบ้านให้กับสาธารณชนโดยทั่วไป
- 6) ควรจัดตั้งกลุ่มปราชญ์ชาวบ้าน เพื่อถ่ายทอดวัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิต อาหารการกิน รูปแบบการก่อสร้างที่อยู่อาศัย การแต่งกาย ดนตรี นาฏศิลป์ จิตรกรรม หัตถกรรม สถาปัตยกรรม และด้านอื่น ๆ เพื่อรักษาอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ และถ่ายทอดให้กับกลุ่มเยาวชน และผู้ที่สนใจทั่วไป
- 7) ควรจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ชาติพันธุ์ศึกษาภายในชุมชน และประสานเครือข่ายในระดับ จังหวัด เพื่อขับเคลื่อนวิถีวัฒนธรรมชาติพันธุ์ระดับจังหวัด
- 8) ควรจัดตั้งกลุ่มเยาวชนสืบสานด้านวัฒนธรรม ประเพณี พิธีกรรม และอัตลักษณ์ ชาติพันธุ์
- 9) ควรจัดทำยุทธศาสตร์ด้านชาติพันธุ์สัมพันธ์บรรจุเป็นวาระของจังหวัดแม่ฮ่องสอน

4.2 กระบวนการขับเคลื่อนด้านพลังประชาสังคม

จากการสัมภาษณ์เชิงลึกชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ทั้ง 15 ชุมชน พบว่าชุมชนมีรูปแบบชีวิตที่มีความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมใกล้เคียง มีรูปแบบการดำเนินชีวิตที่เป็นอัตลักษณ์เฉพาะกลุ่มประสานสอดคล้องกับธรรมชาติแวดล้อม ไม่ว่าจะเป็นอาหารการกิน การแต่งกาย การมีส่วนร่วมช่วยเหลือกัน สร้างสรรค์พลังประชาสังคมให้เกิดขึ้น โดยนำวัฒนธรรมประเพณี ความเชื่อ และวิถีชีวิตเข้ามาผสมผสานหลอมรวมในวิถีชีวิต ชุมชนเน้นพัฒนาจิตใจที่มีความเป็นธรรม นำหลักธรรมเข้ามาใช้ในการดำเนินงาน มีความขยันหมั่นเพียร มีความซื่อสัตย์สุจริต มีความจริงใจ มีความเอื้อเฟื้อเกื้อกูลกัน ไม่กลัวลำบาก ไม่โลภมาก มีสันโดษธรรม ไม่ใช้จ่ายฟุ่มเฟือย ไม่เห็นแก่ตัว เห็นแก่ประโยชน์ทั้งสอง ประการ คือ ประโยชน์ตนและประโยชน์ ชุมชนมีภาษาพูดและภาษาเขียนเป็นของตนเอง และถ่ายทอดภาษาให้สมาชิกในชุมชนและลูกหลานทั้งภาษาพูดและภาษาเขียนได้สืบสานเรียนรู้โดยปราชญ์ชาวบ้านและโรงเรียนเพื่อไม่ให้ภาษาถิ่นสูญหายไปจากชุมชน ส่วนการแต่งกาย แต่ละกลุ่มมีเสื้อผ้าเครื่องแต่งกายที่มีรูปแบบเฉพาะกลุ่ม แยกเสื้อผ้าเครื่องแต่งกายระหว่างชายและหญิงอย่างชัดเจน ซึ่งรูปแบบการแต่งกายมีเอกลักษณ์ที่โดดเด่นเฉพาะกลุ่ม

ผลจากการสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่มย่อย และการวิเคราะห์ สังเคราะห์เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องด้านประชาสังคมและการมีส่วนร่วมของชุมชน ของชุมชนทั้ง 15 ชุมชน สรุปเป็นโมเดล SSDC : Strength Sustainable Development Civil Society ซึ่งอธิบายได้ดังนี้

1) Strength ความเข้มแข็ง ความเข้มแข็งประกอบด้วยความเริ่มจากความเข้มแข็งของผู้นำของทั้ง 5 ชุมชนที่เป็นผู้พร้อมที่จะขับเคลื่อนให้ชุมชนมีการจัดการที่ดี และอยากจะพัฒนาชุมชนของตนเองให้เติบโตไปเรื่อย ๆ ถัดมาคือ ความเข้มแข็งของคนในชุมชนที่พร้อมจะร่วมกันขับเคลื่อน และร่วมมือกันในการพัฒนาศักยภาพชุมชน และความเข้มแข็งในวิถีวัฒนธรรมของชุมชนที่พร้อมจะคงคุณค่าความเป็นเอกลักษณ์ของชุมชนไว้

2) Sustainable ความยั่งยืน จากความเข้มแข็งที่ชุมชนมี จากคนชุมชนร่วมมือกันสืบสานรักษา ต่อยอด จึงเกิดเป็นความยั่งยืนในการดำเนินชีวิตตามวิถีวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของแต่ละชุมชนทั้งในมิติเศรษฐกิจ สังคม การเมืองการปกครอง และทรัพยากรธรรมชาติในชุมชนได้อย่างมีดุลยภาพ

3) Development การพัฒนา การส่งเสริมให้ทั้ง 5 ชุมชนดีขึ้น ส่งเสริมให้ชุมชนมีความเจริญทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม พัฒนาทางด้านวัตถุและจิตใจ ส่งเสริมความเป็นอยู่ของชุมชนให้ดีขึ้น

4) Civil Society กระบวนการประชาสังคม ทั้ง 5 ชุมชน รวมกลุ่มกันช่วยกันคิด ช่วยกันทำ ช่วยกันวางแผน และทำกิจกรรมร่วมกัน เพื่อให้เกิดความเข้มแข็งและสามารถพึ่งตนเองได้ และสามารถพัฒนาศักยภาพของชุมชนแต่ละชุมชน เพื่อเชื่อมโยงไปยังชุมชนอื่นๆได้

ซึ่งทุกชุมชนสามารถปรับประยุกต์ใช้โมเดล SSDC. (Strength Sustainable Development Civil Society) ได้ รวมถึงกระจายโมเดลนี้ไปสู่ชุมชนอื่น ๆ ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน และทั่วประเทศ เพื่อให้การขับเคลื่อนเครือข่ายพลังประชาสังคมมีความเข้มแข็งและยั่งยืนต่อไป

4.3 กระบวนการขับเคลื่อนด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนด้วยนวัตกรรมเชิงสร้างสรรค์

ผลจากการประเมินชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ด้วยการสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่มย่อยชุมชนในพื้นที่วิจัย ในประเด็นการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนด้วยนวัตกรรมเชิงสร้างสรรค์ ซึ่งผู้วิจัยปฏิบัติการในพื้นที่ชุมชนบ้านละอูบและบ้านดง ซึ่งชุมชนให้ความสนใจ และมีส่วนร่วมในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนด้วยนวัตกรรมเชิงสร้างสรรค์เป็นอย่างดี สรุปผลได้ดังนี้

4.3.1 ผลสำเร็จของการแปรรูปผลิตภัณฑ์ชุมชน

ชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ละอูบและบ้านดง ได้ร่วมกับนักวิจัยพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนด้วยนวัตกรรมเชิงสร้างสรรค์ จำนวน 3 ผลิตภัณฑ์ ดังนี้

1) การพัฒนาผลิตภัณฑ์เครื่องเงินละว้า

กลุ่มชาติพันธุ์ละว้าบ้านละอูบและบ้านดง เป็นชุมชนเครือญาติที่อยู่รวมกันเป็นครอบครัวใหญ่ มีความรัก ความผูกพัน และดูแลกันเป็นอย่างดี ชุมชนมีความเชื่อเรื่องผี และเชื่อว่าผีมีทั้งผีดีและผีร้ายที่สิงสถิตอยู่ตามที่แตกต่างกัน เช่น ผีที่เฝ้าครอบครัว ผีฟ้า ผีป่า ผีภูเขา ผีเข้าประตูหมู่บ้าน เป็นต้น ซึ่งบางครั้งผีทำให้เกิดความเจ็บป่วยให้แก่คนได้ และมีการตั้งหอผี หรือ “เญ่ยะยู” ทุกชุมชน และบ้านแต่ละหลังจะตั้งเครื่องบูชาผีประจำบ้าน ซึ่งผีก็คือบรรพบุรุษที่ต้องเคารพกราบไหว้บูชา นอกจากความเชื่อเรื่องผีแล้ว ชาวละว้ายังมีความเชื่อและนับถือศาสนาพุทธและศาสนาคริสต์ผสมกันภายในชุมชน ที่สำคัญชาวบ้านในชุมชนบ้านละอูบ และบ้านดง มีความเชื่อที่สั่งสมกันมาตั้งแต่อดีตกาลว่างูเหลือมคือบรรพบุรุษของชาวละว้า คนเฒ่าคนแก่จึงห้ามไม่ให้ฆ่างูเหลือม ซึ่งความเชื่อเรื่องงูเหลือมว่าเป็นบรรพบุรุษนี้เองที่ชาวบ้านได้นำลายงูเหลือมมาประดิษฐ์แต่งแต้มและประยุกต์ให้เป็นลวดลายประดับลงบนผืนผ้าทอ “ลายงูเหลือม” อย่างประณีตบรรจงและสวยงาม ซึ่งปัจจุบัน ผ้าทอลายงูเหลือมนับว่าเป็นที่นิยมของชาวละว้า และได้นำผลิตภัณฑ์ผ้าทอลายดังกล่าวมาผสมผสานกับลวดลายธรรมชาติอื่น ๆ อีกด้วย เพื่อให้เกิดความสวยงาม แปลกใหม่ กลายเป็นนวัตกรรมลวดลายบนผืนผ้าทอในยุคปัจจุบัน

ต่อมาผู้วิจัยได้ปรึกษากับปราชญ์ชุมชนในการร่วมรักษาความเชื่อดั้งเดิมของชาวละว้าไว้ไม่ให้สูญหายและสืบทอดสู่อนุชนรุ่นหลังต่อไป และในชุมชนละอูบมีผลิตภัณฑ์เครื่องเงินที่มีชื่อเสียงเป็นที่นิยมโดยทั่วไป ผู้วิจัยจึงคิดค้นรูปแบบเครื่องเงินเป็นรูปสัญลักษณ์งูเหลือมในดอกไม้ขี้้น และนำแบบเครื่องเงินดังกล่าวไปให้ช่างเครื่องเงินชาวละอูบ ซึ่งเป็นปราชญ์ผู้เชี่ยวชาญด้านการทำเครื่องเงินละว้านายช่างเห็นด้วยและยินดีที่จะทำเครื่องเงินรูปสัญลักษณ์งูเหลือมเพื่อสืบสานและรักษาอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ละว้าที่บรรพบุรุษได้สั่งสอนมาตั้งแต่ครั้งอดีต จนในที่สุดก็สามารถทำผลิตภัณฑ์เครื่องเงินต้นแบบจี้สร้อยคอรูปสัญลักษณ์งูเหลือมในดอกไม้ขี้้นเรียบร้อย

สำหรับเครื่องเงินรูปสัญลักษณ์ไก่ฟ้า ก็มีที่มาจากลวดลายบนผ้าทอเหมือนกัน โดยมีเรื่องเล่าในอดีตว่า ชาวละว้าคนหนึ่งเคยได้เห็นไก่ฟ้าซึ่งมีขนเป็นสีส่นสวยงามมากบินผ่านเข้ามาในหมู่บ้าน เขาจึงคิดอยากเก็บลวดลายสีส่นสวยงามของไก่ฟ้าเอาไว้ จึงได้ถักทอผ้าด้วยลวดลายไก่ฟ้าขึ้น และต่อมากลายเป็นที่นิยมของชาวละว้าโดยทั่วไป ทำให้ผู้วิจัยเกิดแรงบันดาลใจในการรักษาความงามของไก่ฟ้าซึ่งเป็นตำนานบนผืนผ้าทอของชาวละว้าเอาไว้ หลอมรวมกับความเชื่อที่ว่าสัญลักษณ์ไก่ฟ้า นั้นจะเสริมในเรื่องเสน่ห์มหานิยม หากใครได้ครอบครองจะส่งผลให้เกิดเสน่ห์และมงคลแก่บุคคลนั้นให้ทำมาค้าขายคล่องมือลูกค้ามาอุดหนุนมิได้ขาด หากทำเกี่ยวกับราชการก็จะทำให้ผู้ใหญ่เมตตาอุปถัมภ์ เจริญรุ่งเรืองในหน้าที่การงาน จึงได้ทำแบบเครื่องเงินรูปสัญลักษณ์ไก่ฟ้า และนำแบบดังกล่าวไปให้ช่างเครื่องเงินเพื่อทำเครื่องเงินต้นแบบจี้สร้อยคอรูปสัญลักษณ์ไก่ฟ้าขึ้นมา

สร้อยคอพร้อมจี้ลายงูเห่าในดอกไม้ม

ภาพที่ 4.1 สร้อยเงินพร้อมจี้สร้อยคอลายงูเห่าในดอกไม้ม

จี้สร้อยคอรูปสัญลักษณ์ไก่ฟ้า

ภาพที่ 4.2 จี้สร้อยคอรูปสัญลักษณ์ไก่ฟ้า

2) การพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าทอ

ผู้วิจัยได้ร่วมกับผู้ประกอบการชุมชนด้านการออกแบบและจำหน่ายเสื้อผ้าเครื่องแต่งกายด้วยผ้าทอของชาวละว้า ซึ่งยังไม่มีความทันสมัย ให้มีความทันสมัย สวยงาม และสามารถสวมใส่ในชีวิตประจำวันได้ทุกวัน ผู้วิจัยจึงได้ออกแบบให้เป็นแฟชั่นร่วมสมัยสวมใส่ได้ทุกวัน รายละเอียดดังนี้

ภาพที่ 4.3 ชุดผ้าทอละว้าแบบร่วมสมัย

3) การพัฒนาสบู่กากกาแฟ

นักวิจัยได้ร่วมกันกับกลุ่มตัวอย่างสร้างนวัตกรรมผลิตภัณฑ์สบู่กากกาแฟ โดยกากกาแฟนั้นได้นำมาจากร้านขายกาแฟในชุมชนท่องเที่ยวทั้งสองหมู่บ้าน คือ บ้านละอูบ และบ้านดง ก่อนหน้านั้นได้นำกากกาแฟทิ้ง เมื่อนักวิจัยเข้าไปในชุมชนท่องเที่ยวจึงได้ร่วมกันคิดค้นนวัตกรรมเชิงสร้างสรรค์นำกากกาแฟที่เหลือทิ้งมาทำเป็นสบู่กากกาแฟเพื่อใช้ในบ้านที่เป็นโฮมสเตย์ทุกหลังคาเรือนของหมู่บ้านละอูบ และบ้านดง เพื่อประหยัดค่าใช้จ่ายในการซื้อสบู่จากข้างนอกมาใช้

ภาพที่ 4.4 สบู่กากกาแฟ

4.3.2 ผลสำเร็จของการแปรรูปผลิตภัณฑ์ชาจากดอกกาแฟ

ผลการวิจัยการแปรรูปชาจากดอกกาแฟมี 4 แบบ คือ A:การผึ่งลมในที่ร่มเป็นเวลา 3 วัน B: การตากแดดเป็นเวลา 3 วัน C:การอบที่อุณหภูมิ 80 องศาเซลเซียสเป็นเวลา 1 ชั่วโมง และ D:การอบที่อุณหภูมิ 80 องศาเซลเซียสเป็นเวลา 3 ชั่วโมง พบว่าการแปรรูปแบบ A จะทำให้สีของดอกกาแฟเป็นสีน้ำตาลเล็กน้อย ในขณะที่การใช้ความร้อนจะทำให้ดอกกาแฟกลายเป็นสีน้ำตาลเข้ม เมื่อศึกษาฤทธิ์ต้านอนุมูลอิสระพบว่าฤทธิ์ต้านอนุมูลอิสระของชาดอกกาแฟ พบว่าแบบ A จะให้ค่าต้านอนุมูลอิสระสูงที่สุดคือ 16.37% เมื่อเทียบกับสารละลาย Torlox และเมื่อศึกษาปริมาณของฟีนอลิกรวมโดยใช้แกลลิกเป็นมาตรฐาน พบว่าในสารสกัดจากชาจากดอกกาแฟที่แปรรูปแบบ A จะให้ค่าสมมูลแกลลิกเท่ากับ $35.58\mu\text{g/mL}$ ซึ่งสูงที่สุด และไม่พบคาเฟอีนในชาดอกกาแฟตัวอย่างทุกรูปแบบของการแปรรูป นอกจากนี้เมื่อนำมาทดสอบความยอมรับในกลิ่นและรสของชาที่แปรรูปได้ พบว่าชาดอกกาแฟที่แปรรูปแบบ A จะได้รับการยอมรับมากที่สุดด้วยคะแนน 20.6 ± 0.33 คะแนน

สรุปผลการวิจัย การแปรรูปชาโดยเน้นการใช้ความร้อนต่ำและให้อุณหภูมิไม่สูง จะช่วยรักษาคุณสมบัติที่ดีของสารที่อยู่ในชาจากดอกกาแฟได้ โดยการแปรรูปโดยใช้การผึ่งลมในที่ร่มเป็นเวลา 3 วัน ดอกกาแฟจะมีสีชาวน้ำตาลเล็กน้อย แต่ถ้าใช้ความร้อนสูงขึ้นดอกกาแฟจะเปลี่ยนเป็นสีน้ำตาลเข้มขึ้นเรื่อย ๆ ตามความร้อนและเวลาที่ใช้ การใช้ความร้อนสูงจะทำให้คุณค่าของชาตัวอย่างเปลี่ยนไปในเชิงลบ เช่นฤทธิ์ต้านอนุมูลอิสระ ปริมาณฟีนอลิก และการใช้ความร้อนสูงยังส่งผลถึงการยอมรับในกลิ่นรสของชาอีกด้วย และเมื่อศึกษาปริมาณคาเฟอีนในชาตัวอย่างทั้ง 4 ตัวอย่างไม่พบว่ามีคาเฟอีน ดังนั้นการแปรรูปโดยใช้การผึ่งในที่ร่ม 3 วัน จึงเป็นทางเลือกที่เหมาะสมในการพัฒนาชาจากดอกกาแฟให้เป็นเครื่องดื่มที่ปลอดคาเฟอีน ซึ่งเป็นวิธีที่ไม่ยุ่งยาก สามารถทำได้ง่ายในพื้นที่ ไม่ต้องอาศัยเครื่องมือหรืออุปกรณ์ให้ความร้อนอื่น และไม่ต้องพึ่งแสงอาทิตย์ และเป็นแนวทางในการพัฒนาเพื่อสร้างผลิตภัณฑ์ชุมชนรูปแบบใหม่ต่อไป ซึ่งชุมชนบ้านละอุมมีความสนใจและมีส่วนร่วมในการแปรรูปครั้งนี้ และพร้อมที่จะพัฒนาต่อยอดผลิตภัณฑ์ชาจากดอกกาแฟในอนาคตด้วย

4.4 กระบวนการขับเคลื่อนด้านการสร้างระบบฐานข้อมูลการท่องเที่ยวชุมชนและโฮมสเตย์

ผู้วิจัยได้ประเมินชุมชนที่เข้าร่วมในการสร้างระบบฐานข้อมูลการท่องเที่ยวชุมชนและโฮมสเตย์ พบว่า ชุมชนมีความพึงพอใจ และร่วมกันเรียนรู้กับผู้วิจัยในด้านการพัฒนาระบบข้อมูลการท่องเที่ยวชุมชนและโฮมสเตย์ โดยผู้วิจัยและทีมงานได้ทำการวิเคราะห์ออกแบบและพัฒนาจัดทำระบบสารสนเทศสำหรับการประชาสัมพันธ์โฮมสเตย์และการจองบ้านพักโฮมสเตย์ โดยนำมาแสดงในรูปแบบของ Web Application โดยใช้ภาษาโปรแกรมพีเอชพี (PHP) และระบบฐานข้อมูลมอดโกดีบี (MongoDB) ซึ่งเป็นซอฟต์แวร์ Open Source มาพัฒนา ในการนำเสนอครั้งนี้ผู้วิจัยไปได้ใช้ชื่อ

เว็บไซต์ว่า “hilltribehomestay” ภายใต้ url : <https://hilltribehomestay.com/> โดยมีการนำเสนอข้อมูลบนเว็บไซต์ดังนี้

1) หน้าหลัก (Homepage) ของระบบสารสนเทศสำหรับการประชาสัมพันธ์โฮมสเตย์และการจองบ้านพักโฮมสเตย์

ภาพที่ 4.5 แสดงหน้าหลักของระบบสารสนเทศสำหรับการประชาสัมพันธ์โฮมสเตย์และการจองบ้านพักโฮมสเตย์

2) ระบบการจัดการข้อมูลสำหรับผู้ดูแลระบบ

ภาพที่ 4.6 แสดงหน้าของระบบการจัดการข้อมูลสำหรับผู้ดูแลระบบ

3) ระบบการบันทึกข้อมูลสำหรับชุมชน

ภาพที่ 4.7 แสดงหน้าของระบบการบันทึกข้อมูลสำหรับชุมชน

4.5 กระบวนการขับเคลื่อนด้านอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ไทใหญ่

ผู้วิจัยได้ติดตามประเมินผลจากการวิเคราะห์และสังเคราะห์เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง รวมถึงการสัมภาษณ์เชิงลึก การสังเกตและมีส่วนร่วมกับกิจกรรมของชุมชนชาวไทใหญ่ในพื้นที่วิจัย สามารถสรุปเป็นโมเดล “FICES” (Sustainable Education Community Identity of Tai-Yai Faith) ซึ่งแสดงให้เห็นว่าความศรัทธาต่อความเชื่อดั้งเดิมและพระพุทธศาสนาเป็นฐานของอัตลักษณ์ไทใหญ่ ซึ่งสืบสาน รักษา และถ่ายทอดผ่านชุมชน โรงเรียน/สถานศึกษาจนมีความเข้มแข็งและยั่งยืน ในที่สุด โดยชุมชนชาวไทใหญ่บ้านแพมบก ถือว่าเป็นชุมชนต้นแบบด้านอัตลักษณ์ไทใหญ่ เพราะมีรูปแบบครบถ้วน ดังนี้

1) Faith ความศรัทธา คือ ความเชื่อ ความเลื่อมใสในสิ่งเหนือธรรมชาติ เช่น ผีเจ้าเมือง ผีบรรพบุรุษ ผีเจ้าป่าเจ้าเขา ผีไร่ผืนนา เป็นต้น ซึ่งเป็นความเชื่อดั้งเดิมที่ฝังรากลึกยิ่งลึกในวิถีชุมชนมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน และมีการประกอบพิธีกรรมกราบไหว้ เช่น สรงบูชาประจำมาอย่างต่อเนื่อง และความเลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนา มีการเข้าวัด ทำบุญ ประกอบพิธีกรรมตามประเพณี “หยาสีลีสอง” อย่างสม่ำเสมอ

2) Identity of Tai-Yai อัตลักษณ์ชนชาติไทใหญ่ คือ ชาวไทใหญ่มีการรักษารูปแบบแนวคิด ความเชื่อ วัฒนธรรมประเพณี วิถีชีวิตของกลุ่มตนมาอย่างต่อเนื่อง จนกลายเป็นอัตลักษณ์โดดเด่น เฉพาะกลุ่ม และยังคงถ่ายทอดสู่รุ่นลูกหลานอย่างไม่ขาดสาย

3) Community ชุมชน คือ ผู้นำชุมชน พระสงฆ์ ผู้นำทางจิตวิญญาณ ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้อาวุโส และประชาคมในชุมชน มีความรัก ความสามัคคี ความเอื้อเฟื้อเกื้อกูล และร่วมแรงร่วมใจกัน อนุรักษ์ สืบทอด ส่งผ่านความคิดความเชื่อที่เป็นอัตลักษณ์ไทใหญ่เอาไว้อย่างเหนียวแน่นไม่ขาดตอน

4) Education การศึกษา คือ ชุมชนร่วมกับโรงเรียน/สถานศึกษา ถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านชาติพันธุ์ไทใหญ่ในรูปแบบหลักสูตรท้องถิ่นให้โรงเรียน เพื่อให้นักเรียนซึ่งเป็นกลุ่มเยาวชนลูกหลานได้ศึกษาเรียนรู้ และซึมซับรับรู้วิถีวัฒนธรรมไทใหญ่ผ่านระบบการศึกษา

5) Sustainable ความยั่งยืน คือ ชุมชนชาวไทใหญ่ได้เก็บรักษารากฐานความเชื่อดั้งเดิมและความเชื่อทางพระพุทธศาสนา ตลอดจนรูปแบบวิถีชีวิตทุกด้าน สืบทอด และส่งผ่านไปยังชุมชน/ประชาคม โรงเรียน/สถานศึกษาจนเกิดเป็นองค์ความรู้ด้านอัตลักษณ์ไทใหญ่ที่มีการอนุรักษ์ เรียนรู้ และสืบทอดสู่กลุ่มเยาวชนรุ่นหลังต่อไปอย่างต่อเนื่อง และมีการแสดงให้เห็นคนทั่วไปได้รับรู้ถึงความงดงามของวิถีวัฒนธรรมไทใหญ่อย่างสม่ำเสมอ จนเกิดความเข้มแข็งและมีความยั่งยืนในที่สุด

จากการสัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่มย่อยกับผู้รู้ ผู้เชี่ยวชาญ ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้นำชุมชน ตัวแทนคณะกรรมการหมู่บ้าน และผู้มีส่วนได้เสียในชุมชน พบว่า สมาชิกชุมชนชาวไทใหญ่มีความกระตือรือร้น และมีส่วนร่วมในการสร้างและส่งเสริมให้เกิดอนุรักษ์ ส่งเสริม และถ่ายทอดวิถีวัฒนธรรมไทใหญ่ และการท่องเที่ยวโดยชุมชนให้มีความเจริญอย่างยั่งยืน รวมทั้งหน่วยงานภาครัฐ

และภาคเอกชนได้ร่วมกันพัฒนาศักยภาพของคนในชุมชนให้มีความพร้อมในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน การดูแลรักษาแหล่งท่องเที่ยว รวมถึงการต้อนรับดูแลนักท่องเที่ยวที่เข้ามาท่องเที่ยวในชุมชนของตน และมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องทั้งหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนที่เข้าร่วมดำเนินการอบรมให้ความรู้ด้านการท่องเที่ยว การต้อนรับแขก และคุณภาพบริการ แต่ยังคงขาดการบูรณาการเชื่อมโยงให้เกิดประสิทธิภาพในทุกภาคส่วน และขาดการสร้างเครือข่ายเชื่อมโยงด้านการจัดการท่องเที่ยวระหว่างชุมชนที่มีความชัดเจน

4.6 กระบวนการขับเคลื่อนด้านการสร้างเครือข่ายชุมชนท่องเที่ยวเชื่อมโยงสู่การท่องเที่ยวโดยชุมชน

ผู้วิจัยได้ร่วมกับชุมชนวิเคราะห์ศักยภาพชุมชนเพื่อขับเคลื่อนด้านการสร้างเครือข่ายชุมชนท่องเที่ยวเชื่อมโยงสู่การท่องเที่ยวโดยชุมชนทั้ง 15 ชุมชนในพื้นที่จังหวัดแม่ฮ่องสอน ในด้านวิถีชีวิต ด้านความเชื่อ ด้านการจัดการท่องเที่ยว ด้านการสร้างเครือข่ายชุมชนท่องเที่ยว และด้านการสร้างรูปแบบชุมชนต้นแบบด้านการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ซึ่งสรุปได้ดังนี้

1) **ด้านวิถีชีวิต** ชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ มีรูปแบบวิถีชีวิตแบ่งออกเป็น 2 ด้าน คือ 1) รูปแบบวิถีชีวิตด้านวัตถุ พบว่า ชุมชนมีเครื่องมือเครื่องใช้ที่ใช้ในการดำเนินชีวิตทั้งที่ได้จากธรรมชาติและประดิษฐ์ขึ้นมาที่สืบทอดมาแต่ยุคก่อน ๆ เช่น เครื่องนวดข้าว อุปกรณ์การรักษาและถนอมอาหาร กี๋ทอดผ้า เป็นต้น และที่ประดิษฐ์คิดค้นขึ้นใหม่ เช่น โรงสีข้าวพลังงานน้ำ รถไถนา รถเกี่ยวข้าว เครื่องแกะกระเทียม เป็นต้น ซึ่งวัสดุเครื่องมือเหล่านี้ล้วนเกิดจากภูมิปัญญาชาวบ้านทั้งสิ้น และ 2) รูปแบบวิถีชีวิตด้านนามธรรม จำแนกได้ 2 ส่วน คือ (1) ส่วนที่เป็นระบบความคิด ความเชื่อ ทศนคติ ค่านิยมทางสังคม ซึ่งอยู่เบื้องหลังพฤติกรรมของมนุษย์หรือเป็นระบบคุณค่าคุณธรรมที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของผู้คนในชุมชน ได้แก่ การนับถือและบูชาผีเจ้าเมือง ผีประจำหมู่บ้าน การเข้าวัดทำบุญตามหลักพระพุทธศาสนา การเคารพนับถือผู้อาวุโสและปราชญ์ชาวบ้าน เป็นต้น และ (2) ส่วนที่เป็นเทคนิควิธีในการดำเนินชีวิต ไม่ว่าจะเป็นแบบแผนการดำเนินชีวิต ความเรียบง่าย พฤติกรรม การกินอยู่ การแต่งกาย การละเล่นพื้นบ้าน การทำมาหากิน การเอาตัวรอดในป่า ล้วนเป็นเทคนิคและอัตลักษณ์เฉพาะของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์

2) **ด้านความเชื่อ** พบว่า ชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ ยังคงดำรงไว้ซึ่งอัตลักษณ์ด้านความเชื่อ ได้แก่ การไหว้ผีบรรพบุรุษ การไหว้ผีเจ้าเมือง เป็นต้น ด้านวัฒนธรรม ได้แก่ การแต่งกาย ภาษาพูด และอาหารการกิน เป็นต้น ด้านประเพณี ได้แก่ การจัดประเพณีหยาสี่สับสอง เช่น ประเพณีปอยส่างลอง ประเพณีต่างขอมต่อ เป็นต้น และใช้ภูมิปัญญาในการถ่ายทอดความรู้และกิจกรรมต่าง ๆ ผ่านระบบครอบครัว เครือญาติ ชุมชน และเครือข่ายของกลุ่มที่มีรูปแบบวัฒนธรรมที่ใกล้เคียงกันหรือ

สอดคล้องกัน โดยมุ่งรักษาและสืบทอดวัฒนธรรมที่เป็นอัตลักษณ์เฉพาะกลุ่มให้ดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคง ยั่งยืนสืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน

3) **ด้านการจัดการท่องเที่ยว** พบว่า ชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ มีการจัดการท่องเที่ยวในรูปแบบ คณะกรรมการ เช่น คณะกรรมการบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน คณะกรรมการกลุ่ม มัคคุเทศก์ คณะกรรมการจัดการกลุ่มโฮมสเตย์ คณะกรรมการสวัสดิการ คณะกรรมการรักษาความ ปลอดภัย เป็นต้น และแหล่งท่องเที่ยวภายในชุมชน ยังมีความอุดมสมบูรณ์ สวยงาม ประกอบด้วย แหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ เชิงนิเวศ เชิงวัฒนธรรม เชิงประวัติศาสตร์ เชิงสุขภาพ เชิงเกษตร เชิง นันทนาการ เช่น สะพานไม้ไผ่ไขว้ไผ่ น้ำตกแพมบก ถ้ำลอด ไร่กระเทียมเกษตรอินทรีย์ พระธาตุดอย กองมู พระธาตุวัดปางหมู ทุ่งดอกบัวตอง เครื่องเงินละอู เป็นต้น รวมถึงชุมชนมีการบริหารจัดการ ด้านการผลิตผลิตภัณฑ์ชุมชนและการจัดจำหน่ายในพื้นที่บริเวณแหล่งท่องเที่ยวต่าง ๆ ที่เป็นระเบียบ เรียบร้อย

4) **ด้านการสร้างเครือข่ายชุมชนท่องเที่ยว** พบว่า ที่ผ่านมามีแต่ละชุมชนได้มีการบริหารจัดการ การท่องเที่ยวโดยชุมชนของตนเองเป็นหลัก ยังขาดการเชื่อมโยงเครือข่ายแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ด้านการจัดการท่องเที่ยว/ทรัพยากรท่องเที่ยว และขาดการแลกเปลี่ยนกลุ่มนักท่องเที่ยวร่วมกัน มี เพียงบางกิจกรรมที่หน่วยงานภาครัฐนำกลุ่มตัวแทนชุมชนท่องเที่ยวมาศึกษาดูงานอีกชุมชน แต่ก็ เป็นเพียงการศึกษาดูงานในเบื้องต้น ไม่มีการสานต่อเครือข่ายการท่องเที่ยวอย่างเป็นรูปธรรมแต่อย่างใด

5) **ด้านการสร้างเครือข่ายชุมชนต้นแบบด้านการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน** ผู้วิจัย ร่วมกับเครือข่ายชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ วิเคราะห์ศักยภาพชุมชนทั้ง 15 ชุมชนในพื้นที่วิจัยแล้ว พบว่า ชุมชนชาวไทใหญ่บ้านแพมบก สามารถจะจัดตั้งเป็น “ชุมชนต้นแบบด้านการจัดการท่องเที่ยวโดย ชุมชน” ได้ เนื่องจากชุมชนบ้านแพมบก ถือว่าเป็น “ชุมชนต้นแบบด้านอัตลักษณ์ไทใหญ่” ที่มีความ พร้อมทั้งในด้าน (1) ผู้นำชุมชน มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ เห็นความสำคัญของการรักษา สืบสานวิถี วัฒนธรรมไทใหญ่เชื่อมโยงสู่การจัดการชุมชนท่องเที่ยว (2) สมาชิกในชุมชน มีความสามัคคี ร่วมแรง ร่วมใจกัน และยินดีกับการเปลี่ยนแปลงเพื่อความเจริญก้าวหน้าของชุมชน (3) พระสงฆ์ (เจ้าอาวาส วัดพุทธอุทยานห้วยคายคีรี) เป็นพระนักปฏิบัติ และพระนักพัฒนา มีความคิดริเริ่มในการสร้างความ เจริญอกงามทั้งทางด้านจิตใจและด้านวัตถุให้กับสมาชิกในชุมชน รวมถึงมีผู้คนทั่วประเทศให้ความสนใจ เคารพศรัทธา (4) ทรัพยากรท่องเที่ยว ภายในชุมชนบ้านแพมบก มีทั้งแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ เช่น น้ำตกแพมบก ดอยเมี่ยง ดอยธง เป็นต้น และแหล่งท่องเที่ยวที่เกิดจากการสร้างขึ้นของมนุษย์ คือ สะพานไม้ไผ่ไขว้ไผ่ ซึ่งเป็นสะพานไม้ไผ่ที่เจ้าอาวาสวัดพุทธอุทยานห้วยคายคีรี ร่วมกับคณะศรัทธา สาธุชนทั้งในชุมชนบ้านแพมบก และสาธุชนทั่วประเทศได้ก่อสร้างขึ้นตั้งแต่ปากทางเข้าหมู่บ้านทอด ยาวกว่าหนึ่งกิโลเมตรผ่านนาข้าวไปยังวัดพุทธอุทยานห้วยคายคีรี ซึ่งมีความโดดเด่นสวยงามเป็นอย่างมาก และคติการสร้างสะพานไม้ไผ่ของชาวไทใหญ่ ยังหมายถึงว่า เวลาสิ้นชีวิตไปจะได้อาศัยเดินข้าม

สะพานไม้ไผ่ไปยังสุคติโลกสวรรค์ในกายภาคหน้า ซึ่งเป็นความเชื่อที่สืบทอดยาวนานมาตั้งแต่ครั้งบรรพบุรุษ (5) สถานศึกษา โรงเรียนบ้านแพมบก เปิดสอนตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-6 มีการสืบสานและถ่ายทอดวิถีวัฒนธรรมที่เป็นอัตลักษณ์เฉพาะของชาวไทใหญ่ เช่น การฟ้อนกิ่งกะหฺร่า การแต่งชุดไต การทำขนมไต เป็นต้น ไว้ในหลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียน และ (6) การสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ/ภาคเอกชน ชุมชนได้รับการขับเคลื่อนและพัฒนาทั้งด้านการอนุรักษ์วัฒนธรรมไทใหญ่ ด้านการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ด้านผลิตภัณฑ์ชุมชน ด้านเกษตร โดยหน่วยงานภาครัฐและภาคีเครือข่ายภาคเอกชนอย่างต่อเนื่อง ดังนั้น เครือข่ายกลุ่มชาติพันธุ์จึงมีมติให้ผู้นำชุมชนชาวไทใหญ่บ้านแพมบก เป็นประธานคณะกรรมการเครือข่ายชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชน

ผลจากการวิเคราะห์ศักยภาพชุมชนเพื่อขับเคลื่อนด้านการสร้างเครือข่ายชุมชนท่องเที่ยวเชื่อมโยงสู่การท่องเที่ยวโดยชุมชน ได้จัดตั้งคณะกรรมการเครือข่ายชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชน โดยมีหน้าที่บริหารจัดการชุมชนท่องเที่ยว การประสานงาน การดูแลด้านนโยบาย และการประสานความร่วมมือกับหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และเชื่อมโยงเครือข่ายชุมชนท่องเที่ยว เพื่อให้การจัดการท่องเที่ยวชุมชนขับเคลื่อนและพัฒนาอย่างต่อเนื่องและเกิดประสิทธิภาพสูงสุด ตลอดจนสามารถสร้างพันธมิตรที่เป็นภาคีเครือข่ายชุมชนท่องเที่ยวในการร่วมผลักดันการท่องเที่ยวโดยชุมชนจังหวัดแม่ฮ่องสอนให้เป็นไปตามมาตรฐานและได้รับการยอมรับ ได้รับความนิยมนักท่องเที่ยวและผู้สนใจโดยทั่วไป ตามบทบาทหน้าที่ ดังนี้

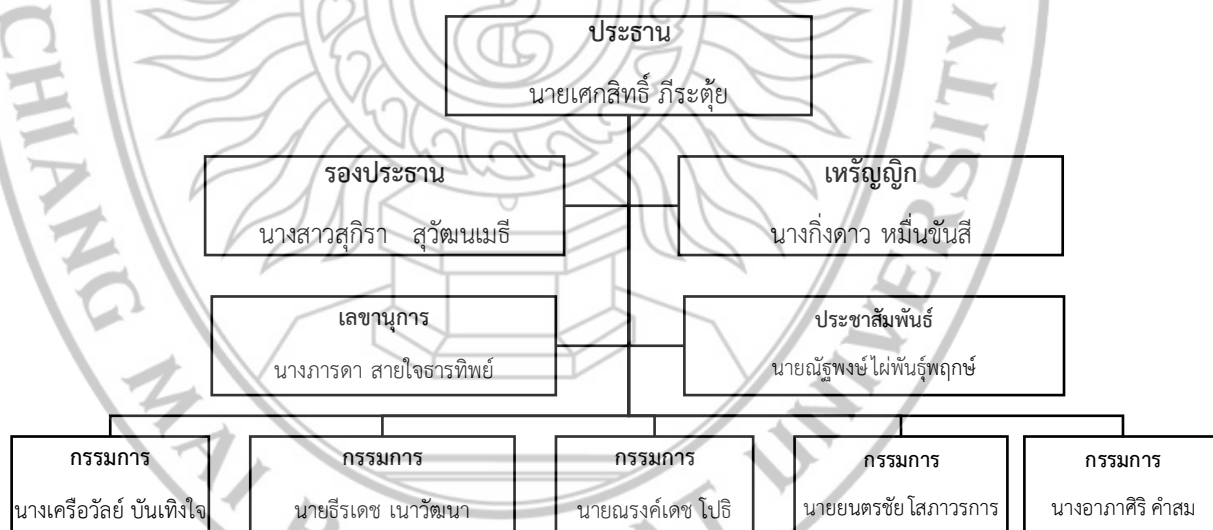
คณะกรรมการเครือข่ายชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชน

ตำแหน่ง	บทบาทหน้าที่
ประธาน	อำนวยการขับเคลื่อนแผนชุมชนด้านการท่องเที่ยว
รองประธาน	อำนวยการขับเคลื่อนแผนชุมชนด้านการท่องเที่ยวตามเส้นทางที่คณะกรรมการเสนอ อำนวยการขับเคลื่อนโฮมสเตย์และวางแผนจัดลำดับการเข้าพักให้กับชุมชน
กรรมการฝ่ายประชาสัมพันธ์	ดำเนินการประชาสัมพันธ์กิจกรรมของชุมชน
กรรมการฝ่ายสวัสดิการชุมชน	บริการด้านสวัสดิการให้กับสมาชิกของชุมชนอย่างเป็นธรรม
กรรมการฝ่ายรับรอง	จัดลำดับการเข้าพักอย่างเท่าเทียมกันในกลุ่มโฮมสเตย์
กรรมการฝ่ายสารสนเทศ	จัดทำข้อมูลชุมชน/เอกสารเผยแพร่ต่างๆ

ตำแหน่ง	บทบาทหน้าที่
กรรมการฝ่ายต้อนรับ	ดำเนินการต้อนรับสำหรับคณะนักท่องเที่ยว/จัดแสดงโชว์วัฒนธรรมต่างๆ
กรรมการฝ่ายรักษาความปลอดภัย	รักษาความปลอดภัย/ดูแลนักท่องเที่ยวระหว่างอยู่ในชุมชน
เหรียญ	ควบคุมการเงิน/จัดซื้อวัสดุอุปกรณ์สำหรับการท่องเที่ยว
เลขานุการ	จัดทำสรุปรายงานต่างๆ รายงานการขับเคลื่อนต่างๆ ของชุมชน

ตารางที่ 4.1 คณะกรรมการเครือข่ายชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชน

คณะกรรมการเครือข่ายชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนในพื้นที่จังหวัดแม่ฮ่องสอน ประกอบไปด้วยตัวแทนกลุ่มผู้นำชุมชนที่ผ่านการคัดเลือกเป็นคณะกรรมการด้วยฉันทามติร่วมกัน ดังนี้

ภาพที่ 4.8 คณะกรรมการเครือข่ายชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชน

4.7 ข้อเสนอแนะเพื่อการพัฒนาชุมชนท่องเที่ยวให้มีความเข้มแข็งและยั่งยืน

ผลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก การเสวนากลุ่มย่อย และการถอดบทเรียน/ถอดองค์ความรู้กับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักในพื้นที่วิจัย มีข้อเสนอแนะร่วมกันในภาพรวม ดังนี้

- 1) กลุ่มผู้ให้ข้อมูลอยากให้เกิดการบูรณาการระหว่างชุมชน เครือข่ายภาคประชาชน ภาครัฐ และภาคเอกชนในการเข้ามาร่วมกันขับเคลื่อนและพัฒนาชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ในทุกมิติและจัดทำอย่างต่อเนื่องเป็นแผนยุทธศาสตร์ประจำปีของจังหวัดแม่ฮ่องสอน
- 2) บางชุมชนขาดการสืบสานและถ่ายทอดวิถีวัฒนธรรมชาติพันธุ์ที่เป็นอัตลักษณ์เฉพาะให้กับกลุ่มเยาวชน ทำให้เยาวชนบางคนไม่รู้สืกรักและภาคภูมิใจในความเป็นชาติพันธุ์ของตน
- 3) การสร้างเครือข่ายด้านการรักษาและสืบสานอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ และด้านการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนยังไม่มี ความชัดเจน ไม่ปรากฏเป็นรูปธรรม อยากให้มีการจัดตั้งเครือข่ายที่มีการเคลื่อนไหวอย่างต่อเนื่องเป็นรูปธรรมที่ชัดเจน